

מונולוג של זאב בודד

צריך להיות בעל סיום חיובי, עמוס בזיוף רומנטי, מעניין לראות, שהסופרים שחיו אז בין רומנטיקה מזויפת לריאליזם מוזיף, מתבסמים כיום ביצירות מלאות ייאוש של עצמם.

● על סיפרי הראשון נכתב מעט מאד. למשל, אחד י.ב. מיכלי, תקף במאמר את מתי מגד שהעז לכתוב ביקורת חיובית על שירי מיכלי רחם וועם על שמגד מחשיב בכלל את שירי כשירה. אבל כמה שנים מאוחר יותר, כתב אותו י.ב. מיכלי, על אותם שירים עצמם, כמה הם נפלאים וכיצד הוא גילה אותם.

● אלא שמאז מחצית שנות ה-50 מתרחש תהליך איטי של השתחררות והשתפרות האווירה התרבותית בארץ. דומה כי מחסומי קול, שהוצבו פעם בפני גישות שיריות חדשניות, נשתחקו ואינם עוד. ובמשך השנים נטבעו מיסגרות חדשות, פתוחות יותר.

● למרות הרווחה הרעיונית הקיימת כיום בתרבות, מסתבר שיש כמה מתמחים סיפורתיים, יש מומחים לשוריי אה. למשל, כאשר מגיע יום-השואה, מופיעים סופרים מסויי מים ברדיו, בטלוויזיה, בטלפון, ברשמקול ובכל מקום. ומיד אחרי זה מגיע יום-היוכרות לחללי-צה"ל. ואז מוציאים את חיים גורי מתוך הסליק, ולפעמים מצרפים לשיריו כמה משירי יש גם מי שדואג שלא לערבב מין בשאינו מינו. הארץ מלאה במדביקי-תוויות, כך שנוסף לתוויות אוויליות של, משורר מילחמה ויוכרות, מדביקים לי מדביקי-תוויות תוויות של, משוררי-ירושלים, דבר המעלה בי לעיתים מיאוס וקבס. יש במדביקי-תוויות האלה מן הטימטום והרישעות.

● עקרונית, איני מתפרנס מכתיבה. ב-1946, כאשר שוחרתי מן הצבא-הבריטי, יעץ לי ידיד, צייר זקן מעור לייגרמניה, הרברט אפלבוים: „רכוש לך מקצוע, פקיד או מורה, כדי שכמשהו לא תצטרך לכתוב בעיתון ולהתייחס לאנשים שאתה בו להם.” אימצתי את עצתו. לכן למדתי הוראה, עשר שנים לימדתי בבית-ספר עממי, אחרי כך בחינוך, וכיום אני מלמד בבית-מדרש-למורים. קיי בלתי עשרות פרסים סיפורתיים. ספרי נמכרים ברבבות, ולמרות זאת אני שומר על עיקרון העצמאות, שלימדני הרברט אפלבוים. גם בנסיעות לספטיבלים בינלאומיים לשירה, שבהם השתתפתי, לכולם הומנתי באורח אישי, להוציא חצי-נסיעה לאנגליה. כל הנסיעות שולמו על-ידי ממשלות זרות, אוניברסיטאות.

● איני מוכן להיות ממוסד. כנראה, זו הסיבה שהביר אה אותי לכתוב את הרומן מי יתנני מלון. בספר זה ניסיתי להרוס את שני הדברים המקודשים לי ביותר, את האהבה והשירה, ולעשות מהם צחוק מר, סאטירי, ולעיתים רשע. נראה שהספר הקדים את התקופה. הוא עוסק בנפולת של ממשות, בישראלים שהתקומו לתוך בית-מלון גניורוקי. ניסיתי לתאר, מבעד למארגי-חיים המכוער, כמה היבטים של כיעור בנוף הישראלי האנושי. כל שניסיתי היה להקים בניירוק מין ארץ-ישראליות, לפגוע בגאווה-העמיתית, שדומה למחולל, הרומן הזה הביא להתנסות-ירבתי עלי. בין המתנפלים אני זוכר תוכנית רדיו, שבה השתתפו, בניי-סמכא, בסיפורת כשולמית אלוני ויגאל תומרקו, אשר נרתעו ביותר מן המתירנות המינית והחברתית שתיארתי בספר, ולחמו בי בפודריטאניות רבה.

● בערב יום-העצמאות 73 פירסמתי בהארץ את קנינת על המתיים במילחמה. לא היתה זו נבואה למילחמה שהתרגשה עלינו כמה חודשים מאוחר יותר. הרי בארץ הזאת אין צורך לנבא מילחמות. השורות הראשונות בשיר הן:

„אדון ברינגר שבנו / נפל בתעלה, חפרוה / זריס בשביל אוניות, לעבור במידבר, / עובר דרך שער יפו, / ליד: / הוא רזה מאד: איבד / מישקל בנו. / לכן הוא צל קל בסימטאות / ונאחו בלבי כענפים דקים / ונגרפים...”

השורות הללו הביאו את משה שמיר לכתוב שהן הומרי ריסטיות. קשה לי לצחוק להומור השחור של משה שמיר. מזור, אבל הוא מייצג גישה שלילית ושלילית בנוף התרבותי בארץ. אנשים שלא מסוגלים לסבול אדם כחור תב על מה שהוא רוצה לכתוב, ואין שהוא רוצה לכתוב. זה חלק מן ההרגלים התרבותיים בארץ. אין לי חלק בהרגלים הללו. איני אבן מתוך גוף. אני כותב-שירים, ולא משורר. השירה אינה הדבר הכי חשוב בחיי. מה שקורה לי בחיים חשוב לי יותר.

מאות. כבר אז גיליתי בעצמי רצון בלתי-מודע לטשטש את עיקבותי, למשל: מבחינה ביוראפית אני שייך לדור הפלמ"ח, מצב המכריח לכתוב על חוויות מסויימות המשותפות לדור זה. חוויות שאני לא כתבתי עליהן. בעצם איני שייך לדור הפלמ"ח, ולא לשום דור או קבוצה-סיפורתית. גם לא לקבוצות של ראשית שנות ה-50, שבמיסגרותיהן פירסמתי לראשונה.

סיפרי עכשיו ובימים האחרים פורסם על חשבונני, בהוצאת לקראת. הוצאת לקראת, היתה, בעצם, נתן זך עצמו, שלקח ממני את השירים שהיו בכתביד גרוע, והביאם אל בית-הדפוס. הגיה ודאג להוצאתם-לאור.

● נתן זך, דויד אבידן, אני ואחרים היינו בראשית שנות ה-50 מיסגרת, ולא קבוצה. לכל אחד מאיתנו היתה ביוראפיה שונה. לא קולקטיבית, כפי שהיה בין, דור משוררי-הפלמ"ח. כל אחד מאיתנו בא מרובד אחר ביישוב. צמחנו באווירה אנונימית, ולא היינו בניס לראי שוני ההתיישבות. נתן זך ואני היינו בניס של מהגרים, שהגיעו ארצה מגרמניה באמצע שנות ה-30. היינו בניס

יהודה עמיחי
יש משורר לכל אסון

של אנשים שהתיישבו בתל-אביב וכירושלים. משהו לגמרי אנונימי. לא היה בינינו קונסנסוס. לכן, לכל אחד מאיתנו יש שירה אחרת.

● דרך חיפה באת. הנמל היה חדש, הילד היה חדש. / על הבטן שכבת, לא כדי לנשק את אדמת הקודש, / אלא מפני יריות 1936. חיילים בריטיים / חובשי מיגבעות אימפריה גדולה עשויות שעם, / שליחי מלכות מתפוררת, פתחו לך את / מלכות חיך החדשה. מה שמך? חיילים / פתחו לך בזרועות קעקע חרות: דרוקו, שדי / אשה וורכיה, כיון ונחש קדמון מתפתל, שושנה / גדולה ועכוזי נערה. מאז שוקע כתב / הקעקע וצויריו תוכך פנימה, בלי שיראה / בחוץ. הכתב הולך ושוקע בחורטה מתמדת וכאב / עד לנישמתך, שגם היא כתב מגולגל כמו / מזוזה לאורך גופך הפנימי... (מתוך מסעות בנימין האחרון מטודליה).

● בראשית שנות ה-50 היו שני מיבצרים סיפוריים. האחד של סופרים ויקקים, שהתרכזו מסביב לי-מאזניים וינקו עדיין מביאליק, פיקמן ובני-דורם, ואיש לא עירער על זכויותיהם. במיבצר השני היו, סופרי דורה-פלמ"ח, שהתרכזו מסביב לשבועון משא ולאורלוגין והתרבות המתקדמת. שבאותה-העיתות התנהלה אווירה תרבותית-סטאליניסטית. ואם להתוודות, הרי אחד משירי הראשונים (שיר שלא כונס בספר) היה שיר-אבל למות סטאלין שפורסם בעל המשמר. גם אני הייתי קורבן של אותה אווירה תרבותית ריאליסטית-סוציאליסטית שהייתה אז בארץ — אווירה שהצלחתי להימלט ממנה עוד בצעדי הראשונים בשירה.

● אחד השירים ששלחתי באותה תקופה למשא הוחזר לי על-ידי עובד, אהרון מגד, בתוספת ההערה „השיר נראה לי, אבל איני יכול להדפיס אותו. מה יש בו? יש בו ייאוש!” בשנות החמישים, כל שיר או סיפור היה

יהודה עמיחי, אחד הבולטים בקרב יוצרי השירה העיברית החדשה, נולד בגרמניה ב-1924. במלחמת-העור למ השנייה שירת כבריגדה היהודית, ובמלחמת-העצמאות לחם בחטיבת-הנגב של הפלמ"ח. בוגר האוניברסיטה העיברית בירושלים.

ספר-שיריו הראשון עכשיו ובימים האחרים הופיע ב-1955. סיפורי עמיחי ושיריו הראשונים ל-20 לשונות. בשנים האחרונות הוא השתתף בכמה פסטיבלים בינלאומיים לשירה יחד עם עורא פאונד, רוברט גרייבס, ו.ה. אודן, ווונסנסקי, אנה אחמאטובה, אוקטיביו פו, פאבלו נורדה, אלן גינסברג ואחרים. עמיחי זכה בפרס ברנו לסיפורות (1969).

לאחרונה ראתה אור מהדורה חדשה של סיפור לא מעכשיו, לא מכאן, ובימים אלה עומדת לראות אור מהדורה רה מתוקנת ומלאה של שיריו 1948—62. לפני כחודש ימים זכה עמיחי בפרס ביאליק.

הנה דבריו:

● למדתי עיברית החל בגיל ארבע בגרמניה, בבית אבי, שהיה מאד דתי. היכרותו הראשונה היתה עם עיב-רית של תנ"ך, תפילות, פיוטים וזמירות. אחד המורים שלי לשולחן-הערך היה סבו של הנרי קסינג'ר, זקן נחמד. שורשים לשוניים אלה שימשו חומר-דלק לתהי-מדודות הלשונית שלי עם מטבעות-הלשון והערכים הדתיים. לשון שירי היא, למעשה, המשך התמודדות עם אבי. משהו כמו „אל תסכת למוסר אבי”, שבו משמשים בעירובי-האהבה והתנגדות, בדיאלקטיקה שהיא ידועה ביותר בסיפורת העיברית. גם התנ"ך מהווה חלק מתוך חוויותי וחיי בארץ. נופים, מילחמות.

● כל הלילה עלה צבא מן הגילגול / להגיע עד שדה-הקטל ועד בכלל. / המתים באדמה שכבו בערב ובשתי / אני רוצה למות על מיטתי. / עיניהם היו צרות כבטנך האשנבים, / אני תמיד מעטים והם רבים. / אני מוכרח לענות. הם יכולים לחקור אותי. / אבל אני רוצה למות על מיטתי. / שמש דום בגיבעון. הוא מוכן לעמוד נצח. / בשביל להאיר לעורכי קרב ורצח. / אולי לא אראה את אשתי, / אבל אני רוצה למות על מיטתי. / שימשון, גבורתו בשיער ארוך ושחור, / את שלי גזו כשעשוני לגיבור / חובה ולימדוני לדרוך את קשתי. / אני רוצה למות על מיטתי. / ראיתי כי אפשר לגור ולהסתדר / ולרדת גם לוע אריה, אם אין מקום אחר. / כבר לא איכפת לי למות ביחידות, / אבל אני רוצה למות על מיטתי.

● באני רוצה למות על מיטתי קיים האדם הבודד. שאינו רוצה להידרס על-ידי שיטה. כתבתי את השיר ב-1949, אכשר השתחררתי מצה"ל. רציתי לקבל דירה שלא קיבלתי, מתוך דירות שהובטחו בירושלים לחיילים משוחררים. כעבור כמה חודשים התי-מלאו הדירות באנשים שלא לחמו ועשו בהן מיסחה. פקי-די-סוכנות וכי. היות שהייתי במילחמה, בנגב, ביחידה לוחמת, לא יכולתי לתפוס דירה כאשר כולם תפסו. לקח לי זמן להבין את העיקרון הזה. וכאשר הבנתי, הלכתי וכתבתי שאני רוצה למות על מיטתי.

מאז, אין לי שום אשליות. השיר הזה עור לי להגי-דיר את מצבי המהפינה המחשבתית. למדתי כי כל חברה מאורגנת היא רעה מיסודה, ואינה יכולה להיות מתוקנת. הצבא עוררת לי להתגבר על התברת. אין לי עוד אש-ליות שחברה קפיטליסטית או קומוניסטית בארץ תביא טובה לפרט. ייתכן שביסודם מביעים שירי אנארכיים לאי-חוקפני, שבו אני מעמיד כלפי חוץ פני בורגני, שעה שאני אנארכיסטי בחוכי.

● דרכי לשירה היתה הדרגתית. היה לי מחנך נפלא. ד"ר פינחס בלומנפלד, שפקק את עיני לסיפורות העולם. דרכו הגעתי לסיפורת האנגלית. מאוחר יותר, בצבא הבריטי, גיליתי את ו.ה. אודן. השירה שהוא כתב בשנות ה-30' היא כה אנושית, ועוסקת בפרט הלכוד במצבים היסטוריים, תוך כדי ספקנות לכל דבר.

גם שני משוררים גרמניים, אלוה לאסקר-שילר וריי-נרימאריה יילקה, הטביעו בי את חותמם. באוניברסיטה גיליתי את שירי שמואל הנגיד. פרופסור שירמן חשף לי אותו, ונתן לי להתבשל על שיריו ביובש רב. שיריו האכזיבסוציאליסטיים של שמואל הנגיד הפכו האידיאל הסיפורתי שלי. מהם נטלתי את המרובעים שלי, למרות תוכנם המודרני.

● התחלתי לכתוב שירה לקראת סוף מלחמת-העצ-

